

Antonina Kłoskowska

"Family and Kinship in East London",
M. Young, P. Willmott, London 1957 :
[recenzja]

Przegląd Socjologiczny / Sociological Review 13/1, 274-276

1959

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wnioskami. Nasuwa się pytanie, czy rzeczywiście potrzebne było gromadzenie i drobiazgowy opis tylu danych statystycznych po to, aby wyciągnąć te wnioski końcowe, które autor sformułował, zwłaszcza że część z nich wcale bezpośrednio z przedstawionego materiału nie wynika, a pochodzi prawdopodobnie z literatury uzupełniającej, co nie jest dość wyraźnie zaznaczone.

Wydaje się, że brakiem pracy jest albo nieodpowiedni, może za bardzo jednostronny dobór materiału, nie stwarzający podstaw dostatecznych do głębszej analizy, albo — pomimo zastrzeżenia uczynionego na wstępie przez autora — zbyt łatwa rezygnacja z przeprowadzenia tej analizy.

Krzysztof Przeclawski

M. Young, P. Willmott, FAMILY AND KINSHIP IN EAST LONDON. London 1957. Routledge and Kegan Paul, ss. 232. Studium o rodzinie i pokrewieństwie w jednej z dzielnic Londynu Wschodniego stanowi publikację prac Instytutu Badań Społeczności (Institute of Community Studies). Instytut ten mieści się w tejże samej dzielnicy Bethnal Green, której życie jest przedmiotem badań przedstawionych w referowanej tu książce.

Badania prowadzone metodą ankiet i wywiadów i operujące statystycznymi próbkami uzupełniane były rezultatami bezpośredniej obserwacji dzielnicy, której stałym mieszkańcem jest jeden ze współautorów. Ścisłe powiązanie precyzyjnych metod ilościowych z bezpośrednim, zindywidualizowanym ujęciem ludzi i procesów społecznych, jakie bywa zwykle cechą prac określanych jako „case studies”, stanowi jedną z charakterystycznych cech i niewątpliwych zalet książki. Inną jej charakterystyczną cechą jest uwzględnienie zagadnień posiadających nie tylko teoretyczne, lecz praktyczne, społeczne znaczenie.

Autorzy stawiają pytanie, jaki jest stosunek małej, jednopokoleniowej rodziny wobec szerszych rodzinnych powiązań w wielkomiejskiej społeczności przemysłowej. Wbrew twierdzeniom, według których w zindustrializowanym społeczeństwie miejskim powszechne jest zjawisko izolacji małej rodziny, Young i Willmott wyprowadzają z badań swych wnioski o trwałości i szerokim zakresie funkcji szerszych więzów rodzinnych w środowisku robotniczej, wielkomiejskiej dzielnicy. Zastrzegają jednak, że rezultaty ich badań odnoszą się tylko do jednej określonej dzielnicy.

Trwałość związków rodzinnych manifestuje się w szczególności w stosunku do kobiet. Szczegółowe badania intensywności i częstości kontaktów społecznych, operujące ilościowymi wskaźnikami, przeprowadzane przez autorów, dowodzą, że związek zameżnej córki z matką jest główną podstawą trwałych, szerszych powiązań rodzinnych.

Rodzina odgrywa bardzo ważną rolę jako czynnik integracji społecznej. Badania Younga i Willmotta wskazują, że powiązanie jednostek ze społecznością lokalną, którą w danym wypadku stanowi dzielnica, odbywa się w zasadniczej mierze poprzez rodzinę i związki rodzinne. Dzielnica stanowi dla mieszkańca Bethnal Green złożoną grupę „swoich” głównie dzięki temu, że wrasta on w dzielnicę poprzez swoją rodzinę, poprzez jej historię, tradycje, związki. Sieć znajomości i przyjaźni rozszerza się i rozwija, ponieważ obejmuje przyjaciół i znajomych członków własnej rodziny oraz rodzinę i krewnych osobistych znajomych i przyjaciół każdej jednostki.

Poczucie bliskości i swojskości w stosunku do własnej społeczności lokalnej wzmagają fakt zasiedloności przeważającego procentu rodzin w dzielnicy, wynikającej z tendencji

zamieszkiwania młodych małżeństw w pobliżu domu rodziców — w szczególności rodziców żony.

Wnioski co do roli rodziny jako czynnika integracji społeczności lokalnej, oparte na badaniach w Bethnal Green, poddają autorzy kontroli i wzmocnieniu, konfrontując je z obserwacją życia rodzin dawnych mieszkańców dzielnicy przenoszących się do podmiejskiego osiedla, określonego w książce kryptonimem Greenleigh. Jest to jedno z otaczających Londyn osiedli wybudowanych przez London County Council w ramach akcji oczyszczania zagęszczonych, slumsowych dzielnic Londynu Wschodniego.

Przesiedlenie grup ludności tych dzielnic w nowe, odmienne warunki, pociągające za sobą konieczność ograniczenia kontaktów i rozluźnienia związków pokrewieństwa, stanowi dla badaczy bardzo dogodną okoliczność, stwarza bowiem sytuację quasi-eksperymentalną i dostarcza im grupy kontrolnej. Grupę tę stanowią rodziny dawnych mieszkańców Bethnal Green, osiedlone w Greenleigh. Są to przeważnie młode małżeństwa z dziećmi, rekrutujące się z kategorii robotników wykwalifikowanych. Ze względu na oddalenie muszą one zredukować liczbę kontaktów osobistych z pozostałymi w mieście krewnymi. Wyrwane z kręgu ustalonych stosunków rodzinno-sąsiedzkich, muszą zawiązywać stosunki w ramach nowej dzielnicy bez pomocy i oparcia, jakich w dawnej dostarczała więź rodzinna.

Z badań Younga i Willmotta wynika, że proces integracji społecznej postępuje w tych warunkach bardzo powoli. W Greenleigh zaznacza się izolacja poszczególnych rodzin, a jednocześnie dokonuje się wzmocnienie i zwanie wewnętrzne małych rodzin. Wiele funkcji, które w Bethnal Green wykonywane były przez krewnych i sąsiadów - przyjaciół (opieka nad dzieckiem w wypadku choroby matki, pomoc w gospodarstwie), w Greenleigh obciąża samych członków małej rodziny (męża, starsze dzieci). Życie towarzyskie w dzielnicy niemal nie istnieje. Brak też tak charakterystycznej instytucji zgromadzeń męskich, jaką w dzielnicy macierzystej stanowiła piwiarnia. Rośnie za to, nieproporcjonalnie szybciej niż w starej dzielnicy, liczba aparatów telewizyjnych. Bardziej samowystarczalna i zamknięta w sobie rodzina stara się o zaspokojenie we własnym zakresie maksymalnej ilości potrzeb — w tym i potrzeby rozrywki.

Mimo widocznej intensyfikacji funkcji małej rodziny mieszkańcy nowego osiedla czują się osamotnieni i żalują intensywności i różnorodności kontaktów, które zapewniało im życie w dawnej dzielnicy. Ubolewają w szczególności nad osłabieniem więzi pokrewieństwa.

Rozpatrując perspektywy rozwoju nowego osiedla autorzy zastanawiają się nad możliwościami kształtowania się w jego ramach nowej więzi społecznej na podobieństwo tradycyjnych wzorów z Bethnal Green. Zakładają oni, że w miarę dorastania młodego pokolenia, które manifestowałoby podobnie jak pokolenie matek i ojców tendencję do osiedlania się w pobliżu własnej rodziny, w osiedlu Greenleigh odtworzona by została sieć zwartych społecznych powiązań opartych na pokrewieństwie i sąsiedztwie. Warunkiem tej nowej integracji rugującej przykre poczucie osamotnienia musiałyby być jednakże odpowiednie przepisy administracyjne, umożliwiające dorastającym dzieciom znajdowanie i zajmowanie mieszkań w pobliżu swych rodzin. Plan rozwoju i zasiedlenia opracowany przez L. C. C. uniemożliwia jednak realizację tych indywidualnych dążeń, rezerwuje bowiem osiedle wyłącznie dla rodzin przesiedlonych z przeludnionych dzielnic slumsowych, nie przewiduje zaś perspektyw przeludnienia nowych osiedli i skazuje ich nowych mieszkańców na wieczną migrację, separację i rozrywanie więzów pokrewieństwa. Ta polityka mieszkaniowa wymaga rewizji.

Mocno akcentując ten ostatni wniosek autorzy wierni są zasadzie powtarzanej

przez M. Younga, że prawo socjologa do wkraczania w życie prywatne ludzi, stanowiących przedmiot badania, może być uzasadnione tylko dążeniem do przyniesienia im konkretnej praktycznej korzyści. Stanowisko to jest charakterystyczne dla znacznej części socjologii angielskiej, blisko powiązanej z dziedziną administracji społecznej; szczególnie jednak jest znamienne dla licznej kategorii młodych socjologów o wyraźnej lewicowej orientacji społecznej. Prace Institute of Community Studies stanowią przykład połączenia ciekawej problematyki poznawczej, zastosowania precyzyjnych metod badawczych z bezpośrednim, żywym stosunkiem do badanych ludzi oraz z troską o korzyść społeczną jako jeden z istotnych rezultatów badań.

Antonina Kłosowska

Stefan Nowakowski, ADAPTACJA LUDNOŚCI NA ŚLĄSKU OPOLSKIM. Instytut Zachodni, 1957, ss. 165. Nasza literatura naukowa o problemach Ziemi Zachodnich, a zwłaszcza procesach społecznych tam się dokonywających, jest wciąż jeszcze bardzo uboga. Stąd zrozumiałe zainteresowanie każdą nową pracą oświetlającą zjawiska o tak wielkiej doniosłości teoretycznej i praktycznej.

Tematem pracy Stefana Nowakowskiego jest zagadnienie adaptacji ludności. Adaptację rozumie autor jako „narastanie współżycia między różnymi grupami, wyrównywanie się wzorów kulturalnych i całokształt procesów prowadzących do wytworzenia się jednej społeczności” (s. 3).

Praca składa się z czterech rozdziałów i aneksu. Rozdział pierwszy omawia temat i metody pracy. Podstawą pracy były badania terenowe przeprowadzone przez autora w latach 1949–1951 w jednym z przemysłowych miasteczek Śląska Opolskiego. Ludność tego miasteczka składa się z kilku różnych co do pochodzenia grup ludności: autochtonów, repatriantów z dawnych wschodnich terenów Polski, osadników z Polski Centralnej oraz reemigrantów, głównie z Francji, Westfalii i Rumunii. Procesy adaptacji tych grup ujmuje autor w podwójnym aspekcie: „Pierwszy aspekt to zachodząca adaptacja Ślązaków i grup reemigranckich do narodu polskiego, od którego te grupy przez dłuższy lub krótszy czas były oddzielone i nabrały przez to szeregu wartości społeczno-kulturalnych środowiska, w którym przebywały“. Drugi aspekt widzi autor w procesach „wchodzenia członków poszczególnych grup do społeczności ponadlokalnej” (s. 7), mając tu na myśli powstawanie więzi łączącej jednostkę z większymi grupami poprzez wspólne interesy narodowe, klasowe, zawodowe czy gospodarcze.

Badania terenowe, z których opracowania powstała książka, prowadzone były metodą wywiadów i obserwacji. Autor zebrał 189 wywiadów z mieszkańcami miasteczka, członkami różnych grup. Wywiady prowadzone były indywidualnie i zbiorowo, objęły wszystkie osoby pozostające w miasteczku na kierowniczych stanowiskach w życiu politycznym, społecznym i gospodarczym. Uzyskany materiał uważa autor za równoważący z materiałem ankietowym uzyskiwanym metodą reprezentatywną. Część wywiadów (jedenaście) jest in extenso wydrukowana w aneksie dla zapoznania czytelnika z pierwotnym materiałem.

Drugi rozdział pracy, zatytułowany „Zderzenie się grup na Ziemiach Zachodnich”, rozpoczyna się od opisu struktury demograficznej badanego osiedla. Ze względu na pochodzenie autor dzieli ludność na trzy zasadnicze grupy: 1. autochtonów, 2. osadników i repatriantów z Bugu, 3. reemigrantów. Procesy adaptacji polegają przede wszystkim na wyrównywaniu się różnic i narastaniu więzi pomiędzy obcymi sobie